

В статтє исследується приєм гри в романе Дж. Фаулза “Женщина французского лейтенанта”. Проводится анализ игровой модели произведения. Делается упор на участии в ее формировании протагонистов романа. Утверждается мысль о концепции игры в романе как основы мировосприятия.

Ключевые слова: игра, эволюция, интертекстуальность, характер.

Indenko N. O., Shut’ko O. O. Game as a Model of Worldview in the John Fowles’s “The French Lieutenant’s Woman”

The method of game in the John Fowles’s “The French Lieutenant’s Woman” is examined in the article. The game model of the novel is also analysed. It is emphasis on participation in game formation by protagonists. Author maintains the idea of the concept of the game in the novel as the basis of worldview.

Key words: game, evolution, intertextuality, character.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2012 р.

Прийнято до друку 30.11.12 р.

Рецензент – к.ф.н, ст.викл. Нестелеєв М. А.

УДК 826. /6/.2(477.65): 82. 091

С. О. Колісник, Т. С. Яровенко

**ДОСЛІДЖЕННЯ КІРОВОГРАДСЬКИХ НАУКОВЦІВ З ПОЗИЦІЙ
АКТУАЛЬНОСТІ СТВОРЕНОЇ БАЗИ НАПРАЦЮВАНЬ
МАТЕРИКОВОГО ВИННИЧЕНКОЗНАВСТВА**

Загальновідомим і беззаперечним фактом на сьогодні є визнання Кіровоградського педагогічного університету одним із центральних осередків дослідження і популяризації творчої спадщини В. Винниченка. Важко уявити розвиток винниченкознавства в Україні без імен науковців-земляків письменника: літературознавців А. Гурбанської, Г. Клочека, М. Ковалик, В. Марка, С. Михиди, В. Панченка, М. Смоленчука; лінгвістів В. Білоуса, В. Дмитрука, Н. Задорожної, О. Крижанівської, Л. Кричун, О. Семенюка; істориків та краєзнавців О. Житкова, С. Шевченка та ін.. Спектр проблемних питань справді величезний: від дослідження “моральної лабораторії” творчості історичного й культурного діяча України до кодифікацій Винниченка в контексті національних та європейських літературних напрямків; від етико-психологічної концепції “чесності з собою” до гендерного трактування жіночих образів; від екзистенційних “лабіринтів” до націєтворчого дискурсу в публіцистиці; від особливостей лінгвокультурної ситуації в синтаксисі його драм до особливостей

функціонування фразеологізмів у мові прозових творів письменника. А ще ж паралелі й протистояння з Горьким, Ніцше, Арцибашевим, Коцюбинським, Андрєєвим, Достоевським, Лесею Українкою; типологічні сходження з Ердманом, Ібсенем, Золя, Хвильовим, Багряним, Підмогильним; “силові тяжіння” з Шевченком і Франком; листування з Чикаленком, Грушевським, Шаповалом та ін. як джерело просопографічної інформації; врешті, діаріуш, обсягом у сорок років... [1, с. 15 – 17].

Саме тому розвідку можна окреслити як дослідження наукових практик кіровоградських літературознавців, які виробили методологічне підґрунтя для вивчення творчого доробку В. Винниченка і посіли чільні місця в когорті діаспорних та материкових винниченкознавців. Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання трьох кардинальних завдань: 1) з’ясувати специфіку підходів і прийомів дослідження життєпису і творчості В. Винниченка літературознавцями Кіровоградщини; 2) систематизувати, класифікувати, узагальнити історико-літературні здобутки у сфері вивчення творчості В. Винниченка з огляду на сучасні теоретичні й філософські практики; 3) окреслити місце й роль доробку літературознавців регіону у вітчизняному літературознавстві.

Така робота мога б стати спробою цілісного викладу історії дослідження вченими-краянами творчого доробку В. Винниченка, що в підсумку окреслило б можливі варіанти створення універсальної моделі дослідження літературно-художніх явищ у їх багатоаспектності.

Наприкінці 80-х років творчість В. Винниченка стає предметом наукових зацікавлень І. Дзеверіна [2, с. 3 – 20], М. Жулинського [3, 128 – с. 151], М. Слабошпицького [4, с. 62 – 68], П. Федченка [5, с. 49 – 59]. Це були переважно нариси життя письменника, в яких більшу увагу дослідники приділяли обставинам політичної діяльності і біографії В. Винниченка, окреслювали масштаби та ідейно-тематичні доміанти його творчості. Кіровоградським літературознавцем М. Смоленчуком реконструюється факт місця і часу народження В. Винниченка, що становить краєзнавчий інтерес і пробуджує свого часу науковців Кіровограду звернутися до цієї неоднозначної постаті [6, с. 106 – 111]. Найпершими це роблять В. Марко, Г. Клочек, В. Панченко та С. Михида. На початку XXI ст. формуються школи винниченкознавства, засновані в Ніжині (В. Хархун, О. Ковальчук) та в Кіровограді (В. Панченко, С. Михида).

Творчий доробок В. Винниченка в контексті літературознавчого вивчення материкової України 1987 – 2010 років В. Панченко висвітлив шляхом наукового екскурсу в історію досліджень художньої спадщини митця. Літературознавець простежив дискурс критичних матеріалів, покликаних обсервувати творчий доробок В. Винниченка в Україні (20-ті роки минулого століття) та поза її межами (20-ті – перша половина 80-их ХХ ст.); проаналізував еволюцію критичної та літературознавчої оцінки (20-ті – 80-ті рр. ХХ ст.) художніх та публіцистичних творів письменника

в діаспорі під кутом їх значущості для розвитку української літератури в цілому, а також здійснив аналіз творчості митця у взаємозв'язку з представниками інших літератур і течій.

“Будинок з химерами” (1998) – монографія В. Панченка, яка стала етапною у вивченні творчості В. Винниченка і накреслила нові напрямки дослідження його творчості, спрямувала компаративістичні пошуки, заглиблення у психологію творчості митця, у його світогляд. Якими можуть бути тези аналізу концепції В. Панченка?

По-перше, об'єктом дослідження стає весь масив творчого доробку В. В. (на відміну від Л. Мороз, яка дослідила тільки драматургію). Це дає можливість через визначення наскрізних загальних літературознавчих ідей осмислити творчість митця. Завдяки цьому В. Панченко своєю роботою “задав” тональність подальших винниченкознавчих досліджень, але наступникам його важко “переспівати”, оскільки вчений визначив суть мистецької концепції В. Винниченка і визначив її складові-концепти.

По-друге, слід звернути увагу на своєрідність методології, що забезпечила “всеохопність” питання:

- вихідною стала теза про необхідність дослідження процесів модернізації української літератури на межі століть. Поштовхом до цих роздумів стає ідеологічно та естетично модернова творчість В. Винниченка. Автор відштовхується від концептуальної ідеї налаштованості новітньої літератури на європеїзацію літератури (психологізм, увага до особистості, естетичні шукання, формальні знахідки, філософічність), крізь призму якої інтерпретує конфлікт молодого і старшого поколінь.

- дослідник прагне створити світоглядний і психологічний портрет В. Винниченка, аби вмотивувати його модерність. Це властивість внутрішня, а не слідування моді. Він накреслює такі параметри особистості письменника, які потребують особливої уваги: його ідеали, переконання (де зауважує про внутрішню роздвоєність Винниченка, дуалізм національного і соціального, що визначає творчість митця і його долю) та ціннісні орієнтації (політичні, філософські, моральні та естетичні, виходячи із лектури В. Винниченка та імовірних впливів західноєвропейських мислителів і письменників на нього). Відносно останнього моменту (естетичних цінностей, філософських та етичних шукань) кристалізується методологія дослідника, в основі якої лежить необхідність виявлення генетичних та типологічних зближень ідей і концепцій В. Винниченка із концепціями західноєвропейських митців, тобто здійснює реконструкцію особистості митця.

- розпочинаючи розмову про творчий доробок В. Винниченка дослідник спирається на класифікацію творчості письменника, здійснену М. Зеровим. Органічно продовжуючи тему роздумів про батьків і дітей в літературі, В. Панченко розглядає конфліктне входження В. Винниченка в літературу: налаштованість на

епатаж, протиставлення, ідейно-естетичне протистояння старшому поколінню (літературна полеміка з Нечуєм-Левицьким, що не була особистіною, а лише естетичною). Це дає можливість оптимально (крізь призму одного ракурсу) осягти творчість В. Винниченка 1902 – 1908 рр., визначивши доміную для мистецької позиції, яка в цей час формується, ознаку – експериментаторство в сфері моралі насамперед, експеримент над людиною і її можливостями, конфлікт фізичного та інтелектуального, інтелекту та душі і т. д.

По-третє, В. Панченко продовжує тему життєвості “нової моралі” у типологічному зближенні Винниченка і Достоєвського. Завдяки цьому кристалізується і розглядається художній експеримент В. Винниченка по реалізації принципу “чесності із собою”: його смислове наповнення, ідеологічне наділення, естетичне втілення (формування нового типу героя). Окреслюється дослідницька стратегія: через пошук типологічних та генетичних зближень В. Панченко реконструює мистецьку лабораторію (комплекс провідних ідеологічних настанов автора, які той прагне реалізувати у творчості, естетичні принципи, завдяки яким він це робить: художні мотиви, специфіка героїв, конфліктологія).

По-четверте, літературознавець продовжує тему нового героя в творчості письменника: ніцшеанська доміюанта і соціалістичні переконання створили дуалістичність образу головного героя В. Винниченка, його випробуванням життєвими ситуаціями принципу “чесності із собою”. Останнє присвячено окремій наскрізній темі у творчості В. Винниченка, яка генетично пов’язана із його концепцією “чесності із собою” – проблемі статі, що розглядається дослідником завдяки низці мотивів, визначених як провідні: природа і цивілізація (інстинкт і суспільна мораль), біологічність поведінки людини, проблеми моралі, кохання і шлюбу. Дослідник здійснює аналіз завдяки виявленню генетичних і типологічних зближень В. Винниченка із Арцибашевим, Стріндбергом, Пшибишевським, Купріним, Андреевим. Це робиться для того, аби довести, що подібні ідеї були предметом роздумів світової літератури, а не лише виявом епатажної суті В. Винниченка; вони були актуальними для тогочасного суспільства, а поштовхом стало вчення З. Фрейда. Таким чином, В. Панченко, послуговуючись компаративістськими прийомами і методологією створює мистецький портрет В. Винниченка на тлі епохи – української та європейської дійсності, яка поставила перед українськими митцями вимогу подолання відмежованості та відчуженості літературного процесу в Україні від світового, долання “літературознавчого комплексу меншовартості” (до цього моменту типологія і генетика виводилася виключно від російського літературного процесу); окреслює художні знахідки В. Винниченка; здійснює цілісний ідейно-тематичний (концептуальний) та естетичний аналіз його доробку крізь призму провідних ідей, тем, мотивів, які перетинають прозу і драматургію митця, В. Панченко дає

уявлення про героя, конфліктологію творів В. Винниченка (експериментаторство), особливості його стилю (філософічність, пошук нових художніх способів вираження ідей (психологізм, увага до деталей, роль деталі, драматургійність художнього мислення митця, використання символів і т. д.). Тому завершальним (логічно) є розділ, присвячений спробі окреслити стильову манеру В. Винниченка – неореалізм (автор визначає його естетичні доміанти) [7, с. 285].

Наступний напрям винниченкознавчої школи пов'язаний з ім'ям С. Михиди. 1995 року С. Михида захистив дисертацію “Конфлікт у драмах В. Винниченка: змістові доміанти і поетика”, присвячену драматургії В. Винниченка. Конспективно висвітливо здобутки літературознавця, які виявились спрямовуючими для подальших досліджень винниченкознавців України (основні тези):

- Визначив, охарактеризував та описав механізм дії такої особливості художнього мислення В. Винниченка, як драматургійність (простежив формування драматургічного конфлікту та визначив ознаки драматургійності в ранніх прозових творах Винниченка, продемонстрував еволюційність художнього мислення та творчого почерку письменника).

- Дослідив конфліктологію творів В. Винниченка (особливості художнього мислення митця, які детермінують конфліктологію його доробку – парадоксальність мислення та експериментаторство). Простежив, як ці властивості художнього мислення митця реалізуються у драмах, позначаються на специфіці вибору та розвитку сюжету, формують концепцію героя та образу систему творів.

- Проаналізував діалектику соціального та національного в його доробку на рівні світоглядному та естетичному, які були втілені у драмі “Між двох сил”.

- Віднайшов недруковані драми (“Мохноноге”, “Дорогу красі”), увів їх до літературного та літературознавчого кола (друковані у кіровоградському часописі “Вежа”), вони були вперше проаналізовані дослідником та винниченкознавцем В. Панченком. Ранні п'єси дають уявлення про витоки та формування драматургічного таланту В. Винниченка, пошуки ним засобів сценічності своїх драм.

- Вперше знайшов і проаналізував п'єсу “Панна Маара” – єдину комедію В. Винниченка: витоки, умови й обставини її появи, внутрішню мотивацію (перевірка принципу чесності із собою, боротьба В. Винниченка із лицемірством сучасного йому українського інтелігентського кола); зовнішні причини (реалізуватися в межах української культури, самоствердження, сформувати чергову традицію сатиричних творів); модернізація традицій корифеїв; проаналізовані й дешифровані, визначені прототипи та авторська установка в їх трактуванні (авторська ідея, закладена в кожен із образів); розкрита авторська ідея та настанова комедії [8, с. 159].

Продовженням вивчення творчої постаті В. Винниченка стала монографія С. Михиди 2012 року, в якій автором розроблено оригінальний підхід до вивчення постаті письменника, який ґрунтується на досягненнях аналітичної психології, психоаналізу та останніх досягненнях психології творчості. Спираючись на мегатекст митця (епістолярій, щоденник, твори, спогади сучасників і т. д.), літературознавцем створюється психоаналітичний портрет письменника, окреслюються внутрішні конфлікти, які визначають життя та світогляд художника, простежується специфіка їх трансформації у художньому просторі Винниченка, визначається та охарактеризовується його психологічний тип, досліджуються особливості проявів властивостей цього типу на художньому письмі, що дало можливість наблизитися до таємниці витоків таланту В. Винниченка, особливостей його реалізації [9, с. 91 – 243].

Методологія створення психологічного портрету митця, виявлення мотивації його творчості та психологізму художнього тексту, емпіричної насиченості ще остаточно не розроблена науковцями і знаходиться у стані розвитку, тому й викликає особливий інтерес літературознавців Кіровоградщини. Розгляд означеного аспекту не втрачає актуальності на сучасному етапі розвитку літературознавчої думки і набуває нової якості під час його аналізу крізь призму критичної рецепції.

Список використаної літератури

1. Колісник С., Яровенко Т. Володимир Винниченко: “Бо я – українець” (дайджест-конспект життя і творчості за матеріалами досліджень Володимира Панченка) / Колісник С., Яровенко Т. – Кіровоград, ІМЕКС – ЛТД, 2011. – С.15 – 17. **2. Дзеверін І.** Про В. Винниченка та його ранню прозу // В. Винниченко. Краса і сила / Дзеверін І. – К., 1989. – С.3–20. **3. Жулинський М.** Володимир Винниченко // Жулинський М. Із забуття в безсмертя. – К., 1990. – С. 128 – 151. **4. Слабошпицький М.** Письменник світового масштабу: Штрихи до портрета Володимира Винниченка / Слабошпицький М. // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 2. – С. 62 – 68. **5. Федченко П.** Оцінюємо з класових позицій: Про політичне обличчя і художню творчість В. Винниченка / Федченко П. – Київ. – 1987. – № 12. – С. 49 – 59. **6. Смоленчук М.** Помилки у жандармському формулярі / Смоленчук М. // Київ. – 1990. № 7. – С.106 – 111. **7. Панченко В.** Будинок з химерами / Панченко В. – Кіровоград. – 1998. – 285 с. **8. Михида С.** Слідами його експериментів: Змістові домінанти та поетика конфлікту в драматургії Володимира Винниченка / Михида С. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2002. – 159 с. **9. Михида С.** Психопоетика українського модерну: Проблема реконструкції особистості письменника (монографія) / Михида С. – Кіровоград: “Поліграф – Терція”, 2012. – С. 91 – 243.

Колісник С. О., Яровенко Т. С. Дослідження кіровоградських науковців з позицій актуальності створеної бази напрацювань материкового винниченкознавства

Стаття є стислим викладом наукових практик винниченкознавців кіровоградської літературознавчої школи В. Панченка та С. Михиди. Увага зосереджується на компаративістському підході вивчення творчості митця та ролі мегатексту в процесі аналізу прозових і драматичних творів письменника.

Ключові слова: контекст, компаративістика, кодифікація, мегатекст, парадигма.

Колесник С. О., Яровенко Т. С. Исследования кировоградских ученых с позиций актуальности созданной базы наработок материкового винниченковедения

Статья является кратким изложением научных практик винниченковедов кировоградской литературоведческой школы В. Панченко и С. Михиды. Внимание сосредотачивается на компаративистском подходе изучения творчества писателя и на роли мегатекста в процес.

Ключевые слова: контекст, компаративистика, кодификация, мегатекст, парадигма.

Kolisnyk S., Yarovenko T. Research of the Kirovohrad Scientists from Positions of Actuality of the Created Base of Works of Mainland Vynnychenkoznavstva

The article is the compressed exposition of scientific practices of винниченкознавців of Kirovohrad study of literature school of V. Panchenko and S. Myhyda. Attention is concentrated on comparativist approach of study of work of artist and role of мегатексту in the process of analysis of prosaic and dramatic works of writer.

Key words: context, компаративістика, кодифікація, мегатекст, paradigm.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2012 р.

Прийнято до друку 30.11.12 р.

Рецензент – к.ф.н, проф. Михида С. П.